

Examining the Extent of Attention to the Six Dimensions of Education in the Fundamental Transformation Document of Education within School Textbooks: A Case Study of Fourth- and Fifth-Grade Elementary School Textbooks

Masoumeh Mohammadian^{*1} , Mohammad Azimi² , Kamal Nosrati Heshi³ , Morteza Golshani Gehraz^{4*}

1. M.A. in Curriculum Planning, Islamic Azad University, Marand, Iran.
2. Department of Educational Sciences, Farhangian University, P.O. BOX 14665-889, Tehran, Iran
3. Department of Educational Sciences, Farhangian University, P.O. BOX 14665-889, Tehran, Iran.
4. **Corresponding author.** Master's Student of Educational Psychology, Farhangian University, Tehran, Iran

ABSTRACT

Article type:
Research
Article /
Review article

Keywords:
Six Dimensions
of Education;
Fundamental
Transformation
Document of
Education;
Fourth Grade of
Elementary
School; Fifth
Grade of
Elementary
School.

Background and Objectives: The present study was conducted with the aim of examining the extent of attention given to the six dimensions of education in the Heavenly Gifts (Hedeyehaye Asemani), Persian Language, and Social Studies textbooks of the fourth and fifth grades of elementary school. **Methods:** In terms of methodology, this study was descriptive-analytical and employed Shannon Entropy as its analytical approach. The statistical population consisted of the Heavenly Gifts, Persian Language, and Social Studies textbooks of the fourth and fifth grades of elementary school used during the 2023–2024 academic year. Due to the limited size of the population, the statistical sample was considered identical to the statistical population. Data were collected using a checklist based on the six dimensions of education, comprising six components and 56 indicators corresponding to those specified in the Fundamental Transformation Document of Education. To establish content validity, the checklist was reviewed by three experts and specialists, whose evaluations confirmed its validity. To determine the reliability of the components and indicators, a review procedure involving two specialists was employed, and their evaluations also confirmed its reliability. **Findings:** The findings indicated that the Political and Social Education dimension received the highest frequency of references, with 180 instances, whereas the Scientific and Technological Education dimension received the fewest references, with only 5 instances. Shannon Entropy content analysis further revealed that, among the Heavenly Gifts, Persian Language, and Social Studies textbooks of the fourth and fifth grades of elementary school, the Aesthetic and Artistic Education dimension ranked first with an importance coefficient of 0.187; the Religious, Moral, and Worship Education dimension ranked second with a coefficient of 0.182; the Scientific and Technological Education dimension ranked third with a coefficient of 0.181; the Political and Social Education dimension ranked fourth with a coefficient of 0.176; the Biological and Physical Education dimension ranked fifth with a coefficient of 0.143; and the Economic and Vocational Education dimension ranked sixth and last with a coefficient of 0.128. **Conclusion:** The results indicated that certain dimensions received greater attention than others, while some were addressed to a lesser extent. Consequently, balance and proportionality among the six educational dimensions outlined in the Fundamental Transformation Document of Education have not been adequately maintained in the Heavenly Gifts, Persian Language, and Social Studies textbooks of the fourth and fifth grades of elementary school.

بررسی میزان توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در کتب

درسی (مطالعه موردی دروس چهارم و پنجم ابتدایی)

معصومه محمدیان^۱، محمد عظیمی^۲، کمال نصرتی هشی^۳، مرتضی گلشنی گهرز^{۴*}

۱. کارشناسی ارشد برنامه ریزی درسی، دانشگاه آزاد، مرند، ایران. morteza.golshani.gg@gmail.com

۲. گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۸۸۹-۱۴۶۶۵ تهران، ایران. mohammad_azimi@cfu.ac.ir

۳. گروه آموزش علوم تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، صندوق پستی ۸۸۹-۱۴۶۶۵ تهران، ایران. kamalnosrati1367@cfu.ac.ir

۴. نویسنده مسئول، دانشجوی کارشناسی ارشد روانشناسی تربیتی، دانشگاه فرهنگیان، تهران، ایران. morteza.golshani.g@gmail.com

چکیده

پیشینه و اهداف: پژوهش حاضر، با هدف بررسی میزان توجه به موضوع ساحت‌های شش‌گانه تربیت، در کتب هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی، اجرا شد. **روش‌ها:** این پژوهش از نظر روش، توصیفی-تحلیلی بوده و با روش آنتروپی شانون است. جامعه آماری، کتب هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی، در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بود. نمونه آماری نیز به جهت محدودیت جامعه آماری، برابر با جامعه آماری، در نظر گرفته شد. همچنین، با استفاده از فهرست واریسی از ساحت‌های شش‌گانه تربیت، با ۶ مؤلفه و ۵۶ شاخص که همان شاخص‌های مطرح شده در سند تحول بنیادین است، داده‌ها، جمع‌آوری شدند. برای تعیین روایی محتوایی، چک‌لیست در اختیار سه نفر از صاحب‌نظران و متخصصین قرار گرفت که مورد تأیید آن‌ها واقع شد. برای پایایی (اطمینان‌پذیری) مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن نیز، از روش بازبینی توسط دو نفر از متخصصین استفاده شد که مورد تأیید آن‌ها نیز قرار گرفت. **یافته‌ها:** یافته‌ها بیانگر آن است که به مؤلفه ساحت تربیت سیاسی و اجتماعی با مقدار ۱۸۰ مورد بیش‌ترین اشاره و به مؤلفه ساحت تربیت علمی و فناوری با مقدار ۵ مورد کم‌ترین اشاره گشته است. تحلیل محتوای آنتروپی شانون نیز، نشان داد که از بررسی کتب هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی، از حیث ساحت‌های شش‌گانه تربیت، ساحت زیبایی‌شناختی و هنری با مقدار ضریب اهمیت ۰/۱۸۷ در رتبه اول، ساحت اعتقادی، اخلاقی و عبادی با مقدار ۰/۱۸۲ در رتبه دوم، ساحت علمی و فناوری با مقدار ۰/۱۸۱ در رتبه سوم، ساحت سیاسی و اجتماعی با مقدار ضریب ۰/۱۷۶ در رتبه چهارم، ساحت زیستی و بدنی با مقدار ۰/۱۴۳ در رتبه پنجم و ساحت اقتصادی و حرفه‌ای با مقدار ۰/۱۲۸ در رتبه ششم و آخر قرار دارد. **نتیجه‌گیری:** نتایج بیانگر آن است که به برخی مؤلفه‌ها کم‌تر و به برخی بیشتر اشاره شده و حالت توازن و تعادل در حیطه ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین در سطح دروس هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی رعایت نشده است.

نوع مقاله: پژوهشی / مروری

واژه‌های کلیدی:

ساحت‌های شش‌گانه تربیت
سند تحول بنیادی
چهارم ابتدایی
پنجم ابتدایی

مقدمه

کودکی مرحله‌ای از زندگی است که پایه و اساس رشد و توسعه، در آن بسیار مهم است (Leidy & Gwin, 2020: 1072). از این سو تربیت آدمی در این برهه از زمان بسیار چشمگیر و حائز اهمیت است؛ چراکه بشر در این دوره زمانی با دنیای حاضر تازه آشنا گشته و با داشتن تجربه‌ای اندک و ضعیف، مستعد هرگونه جهت‌دهی آسان توسط دیگران است. در این راستا تربیت صحیح و مطلوب به‌عنوان اساسی‌ترین جریان اجتماعی بشری محسوب شده و عامل اساسی تحقق حیات طیبیه در ابعاد فردی و اجتماعی در افراد به‌خصوص در کودکان است (شیروانشیری و همکاران، ۱۳۹۸). در این راستا و به جهت تحقق تربیتی مطلوب، تشکیل نظام تعلیم و تربیت و آموزش و پرورش به‌عنوان یکی از مهم‌ترین زیرساخت‌های پیشرفت همه‌جانبه کشور و ابزار جدی برای ارتقای سرمایه انسانی کشور در عرصه‌های مختلف تلقی می‌شود (پاشایی، ۱۴۰۱: ۲۰۶). نظام تعلیم و تربیت موجود به‌رغم فعالیت‌ها و اقداماتی که در راستای اصلاح آن صورت گرفته است، اما به سبب عدم تکیه تام و دقیق آن بر مبانی و فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی تا به اکنون نتوانسته است در حالت مطلوب و در تراز نظام اسلامی جمهوری اسلامی ایران قرار گیرد، به‌طوری‌که بتواند پاسخ‌گوی نیازهای جامعه اسلامی با ابتناء بر تعلیم و تربیت اسلامی باشد (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰). براین اساس و با اعتنا به وضع موجود، تشکیل سازوکار تحول اساسی در بطن نظام تعلیم و تربیت فعلی امری اساسی بوده تا بدین‌طریق با طرح‌ریزی مسیر مشخص مبتنی بر تربیت اسلامی و با معرفی ابزار و شیوه‌های صحیح در راستای تحقق تربیتی در تراز نظام اسلامی بسیار حائز اهمیت بوده و نظام تعلیم و تربیت بدان نیاز دارد. براین اساس نظام تعلیم و تربیت نیاز به تغییرات و تحولات عظیمی دارد و اجتناب از آن مطلوب نیست.

دگرگونی و تغییرات در سطح نظام تعلیم و تربیت به‌عنوان امری ضروری و اجتناب‌ناپذیر است. تابه‌حال نیز سیاست‌ها، برنامه‌ها و راهبردهای بسیاری برای این امر مهم طراحی و تدوین گردیده که از موفقیت و مطلوبیت لازم برخوردار نبوده است. از سویی به سبب وارداتی‌بودن، تقلیدی و غربی بودن نظام تعلیم و تربیت و به سبب خروجی نامطلوب آن که در ویژگی‌های فارغ‌التحصیلان و دانش‌آموزان قابل نمود است، تحول اساسی و زیربنایی در نظام تعلیم و تربیت با ابتناء آن بر فلسفه تعلیم و تربیت اسلامی برای وصول به اهدافی نظیر ایجاد باور و عقیده‌ای عمیق به اسلام و اندیشه‌ها و ارزش‌های والای آن و در نهایت دستیابی به دوراندیشی و چشم‌انداز ۱۴۰۴ طراحی و تدوین گشته است (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰). به طوری‌که این نظام مدون در سال ۱۳۹۰ توسط سیاست‌گذاران فرهنگی کشور، نخبگان و اندیشمندانی در قالب «سند تحول بنیادین آموزش و پرورش» طراحی و تدوین گردید و به‌عنوان مسیری روشن در جهت نیل به اهداف والای اسلامی سرلوحه نظام تعلیم و تربیت واقع گردید (فرهادی و گرامی‌طیپی، ۱۴۰۰: ۲۰۶). بنابراین سند تحول بنیادین به‌عنوان نقشه راه و چشم‌اندازی عمیق در راستای تحقق اهداف والای اسلامی تلقی شده و راهنمای نظام تعلیم و تربیت در جهت دستیابی به جامعه‌ای در تراز جمهوری اسلامی ایران است؛ به طوری که سند حاضر با عنایت بر جوانب مختلف رشد آدمی ساحت‌های گوناگونی را برای تربیت همه‌جانبه ارائه داده است.

سند تحول بنیادین به‌عنوان سندی معتبر و منبعی مادر و قابل‌ارجاع برای تربیت ابعاد شش‌گانه‌ای را تعریف نموده و بدان تأکید داشته است؛ چراکه در این سند تدوین این ابعاد شش‌گانه مبتنی بر مبانی آن بوده به‌طوری‌که با مطالعه ابعاد این مبانی نسبت به ارائه این ساحت‌ها اقدام شده است. از طرفی باید گفت که هر کدام از این ساحت‌های شش‌گانه در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در سه مقوله الف: حدود و قلمرو، ب: رویکرد و ج: اصول در سطح این سند تعبیه شده است (محمدی‌پویا و همکاران، ۲۰۱۴: ۶۵). براین اساس باید اشاره داشت تربیت از منظر سند تحول بنیادین دارای شش بعد بوده و عبارت است از: الف) ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی، ب) ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی، پ) ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری، ت) تربیت زیستی و بدنی ث) ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای و ج) ساحت تربیت علمی و فناوری.

الف) ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی

ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی به‌عنوان مهم‌ترین ساحت در میان ساحت‌های شش‌گانه تعلیم و تربیت محسوب گشته؛ چراکه علاوه بر هویت مستقل بلکه در تمامی ساحت‌های دیگر نیز باید سایه بیندازد. از سویی این ساحت بیش‌تر از هر چیزی می‌تواند آرامش روحی و روانی را به انسان هدیه داده و موجب شکوفایی استعدادها و گرایش به سمت کمالات می‌شود (موسوی‌ندوشن و همکاران، ۱۴۰۲: ۲۴۷). این ساحت بر انتخاب آگاهانه و اختیاری دین حق تأکید داشته و بیان می‌دارد که بایستی در تمامی شئون زندگی، آن را سرلوحه خویش قرار دارد. از سویی این ساحت بر تلاش مداوم برای خودسازی بر اساس معیارهای نظام دینی تأکید داشته و به عزت نفس، خویشتن‌داری، مهار غرایز و پیشگیری از تشکیل صفات و رذایل اخلاقی اشاره می‌کند (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰).

ب) ساحت تربیت اجتماعی و سیاسی

تربیت سیاسی نیز به معنای فرایند متداوم و مستمر یادگیری بوده که به کمک آن، افراد با نظام سیاسی و نقش‌های سیاسی خود در سطح جامعه آشنایی پیدا می‌کنند و تلاش دارند که ارزش‌های نظام سیاسی را درک نموده و خود را با آن منطبق سازند. از سویی تربیت اجتماعی نیز به‌عنوان یکی از شاخص‌های مهم تربیت در نظام تربیتی اسلام است که با ابتناء بر اسلام به مسائل اجتماعی در کنار توجه به مسائل فردی که هر دو مورد توجه تربیت اسلامی است، توجه دارد (کوهستانی‌اوزنه، ۱۳۹۸). براین اساس شناخت اهداف سیاسی نظام اسلامی و درک ارزش آن و همچنین توجه به مسائل اجتماعی در کنار انجام کارهای فردی از جمله ابعاد تربیت محسوب گشته و برای وجود یک تربیت مطلوب از ضروریات محسوب می‌شود.

ت) تربیت زیستی و بدنی

ساحت تربیت زیستی و بدنی بخشی از جریان تربیت رسمی و عمومی است که ناظر به حفظ و ارتقای سلامت و رعایت بهداشت جسمی و روانی متریبان در قبال خود و دیگران، تقویت قوای جسمی و روانی، مبارزه با عوامل ضعف و بیماری، حفاظت از محیط زیست و احترام به طبیعت است (شیروان‌شیری و همکاران، ۱۳۹۹: ۷۷).

پ) ساحت تربیت زیبایی‌شناختی و هنری

بعد هنری و زیبایی‌شناسی از جمله ابعاد وجودی انسان محسوب گشته و پرورش آن در بشر از طریق تربیت هنری امکان‌پذیر است. از این رو «ما به تربیت زیبایی‌شناختی و هنری، بیش‌تر و بهتر به‌منظور پرورش انسان‌های کامل و رشدیافته، شهروندانی که تمدن شایسته و مطلوبی را ارزش‌گذاری می‌کنند نیازمندیم» (Fowler, 1989). از سویی «تربیت هنری و زیبایی‌شناختی، شامل آموزش اساسی حواس و رشد، آگاهی متعالی از تجارب بصری، آفرینش و فهم اشکال نمادین بصری و نیز رشد رویکرد آگاهانه، نسبت به تصورات بصری است» (Hauseman, 1971). از سویی امروزه نیز حفظ استانداردهای بالای آموزشی را منوط به قراردادن هنر و زیبایی‌شناسی در مرکز و عنوان هسته اصلی اصلاح نظام آموزشی می‌دانند (Lai & Kan, 2020) و دست‌درکاران آموزش در طول تاریخ سعی بر استفاده از این مقوله در عرصه تربیت انسان داشتند (González-Zamar & Abad-Segura, 2020). همچنین بر همچنین بر آموزش حواس، رشد آگاهی از تجارب بصری، و آفرینش اشکال نمادین بصری تأکید دارد و معتقد است که این فرآیند باعث ایجاد تفکر خلاق و حساسیت‌های هنری در دانش‌آموزان می‌شود (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰).

ث) ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای

ساحت تربیت اقتصادی و حرفه‌ای ناظر به یکی از ابعاد مهم زندگی آدمی یعنی بعد اقتصادی و معیشتی انسان‌ها است. این ساحت ناظر به رشد توانایی‌های متریبان در تدبیر امر معاش و تلاش اقتصادی و حرفه‌ای است (اموری نظیر درک و فهم مسائل اقتصادی، درک و مهارت حرفه‌ای، التزام به اخلاق حرفه‌ای، توان کارآفرینی، پرهیز از بطالت و بیکاری، رعایت بهره‌وری، تلاش جهت حفظ و توسعه ثروت، اهتمام به بسط عدالت اقتصادی، مراعات قوانین کسب‌وکار و احکام معاملات و التزام به اخلاق و ارزش‌ها در روابط اقتصادی) (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰).

ج) ساحت تربیت علمی و فناوری

این ساحت بر لزوم پرورش شایستگی‌ها و مهارت‌های علمی و فناوری در دانش‌آموزان تأکید کرده و هدف آن تجهیز آنان به ابزارها و توانایی‌های لازم برای فهم و بهره‌برداری از پیشرفت‌های علمی و فناوری (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰). همچنین، سند تحول به طور ویژه بر پرورش تفکر انتقادی، خلاقیت و نوآوری تأکید دارد تا دانش‌آموزان بتوانند از تحولات علمی و فناوری برای حل مسائل و چالش‌های جامعه استفاده کنند (شورای عالی انقلاب فرهنگی، ۱۳۹۰).

شکل ۱. انواع ساحت‌های شش‌گانه تربیت

باید بیان داشت علی‌رغم تأکیدات اسناد بالادستی به ساحت‌های شش‌گانه تربیت، اما پژوهش‌های موجود حکایت از ضعف توجه کتب درسی به این امر بوده یا به عبارتی می‌توان گفت پژوهش‌ها بیانگر فاصله داشتن کتب درسی از حالت مطلوب توجه بدین امر است. براین اساس می‌توان اشاره داشت که میر و همکاران (۱۴۰۳) در پژوهشی محتوای درس فارسی پنجم ابتدایی را از حیث توجه به ساحت‌های شش‌گانه مورد بررسی قرار دادند؛ آنان بیان داشتند که در حالت کل به ساحت‌های شش‌گانه در کتب مذکور توجه ضعیفی شده است. قنبری‌شه‌واری و همکاران (۱۴۰۲) نیز در سطح پژوهش خود بیان داشتند که به ساحت‌های شش‌گانه در سطح برنامه درسی هدیه‌های آسمان پنجم دبستان کمتر اشاره شده است. همچنین نادری و همکاران (۱۴۰۲) نیز در طی پژوهشی که به بررسی ساحت‌های شش‌گانه در سطح کتب مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی پرداختند بیان داشتند که نتایج پژوهش حکایت از جایگاه نازل و نابرابر مفاهیم و مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه تربیت در کتب درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی است. بنابراین بایستی توجه داشت که پژوهش‌ها موجود حاکی از آن است که به ساحت‌های شش‌گانه در سطح کتب ابتدایی توجه ضعیف و کم‌رنگ شده است. به‌طوری پژوهش‌های صورت‌گرفته تأکید بر توجه متوازن، متعادل و کافی به ساحت‌های شش‌گانه در سطح کتب درسی داشتند. براین اساس نیز حائز توجه است که به تأکید اسناد و پژوهش‌های موجود توجه به امر تربیت به‌خصوص از جوانب مختلف آن بسیار ضروری بوده و امری لازم و ضروری است. براین اساس توجه به انواع ابعاد ساحت‌های شش‌گانه موجب توسعه مهارت‌های عقلانی، تفکر انتقادی و خلاقانه، افزایش توانایی حل مسائل پیچیده، تطبیق با شرایط جدید محیطی (Crawford, 2004)، بهبود روابط بین‌فردی، دستیابی به سلامت روانی، ارتقای همدلی و همکاری (Wentzel, 1998)، ارتقای ارزش‌ها، تقویت رفتارهای مثبت، کاهش رفتارهای منفی، افزایش رفتارهای مسئولانه و اخلاقی (Ginsburg et al., 2014)، کاهش استرس، کاهش افسردگی و اضطراب، ارتقا کیفیت زندگی (Peterson, 2013)، ارتقا روحیه انصاف، ارتقا ویژگی‌های اخلاقی بسیار مستحکم (Haidt, 2012)، و غیره می‌شود؛ براین اساس تربیت و انواع ابعاد آن در زمینه‌های گوناگون برای ارتقا همه‌جانبه انسان نقشی برجسته داشته و توجه به آن در سطح آموزش نیازی مبرم است.

با عنایت به توضیحات فوق، متوجه می‌شویم مسئله ساحت‌های شش‌گانه تربیت، مسئله‌ای است که فقدان آن و یا کم پرداختن به آن، به دنبال خود آسیب‌هایی را در پی خواهد داشت. از سویی نیز در جامعه کنونی، مدارس بعد از جایگاه خانواده، می‌تواند بیش‌ترین تأثیر را بر افراد در موضوعات مختلف داشته باشد؛ چراکه مدارس، بخش اساسی جامعه ما را تشکیل می‌دهد و برای انتقال دانش و ارزش‌ها، بسیار مهم هستند (Flasche & Edmunds, 2021: 298). به‌طوری که مدرسه می‌تواند، به‌عنوان یک نهاد رسمی آموزش، در توسعه دانش‌آموزان نقش داشته باشد (Mardiana et al, 2021: 216) و قطعاً در بحث ساحت‌های شش‌گانه تربیت نیز نظام آموزشی مدرسه می‌تواند نقش بسزایی را ایفا کند. همچنین، از طرفی کتاب‌های

درسی، اهمیت بسیار زیادی، در انتقال مطالب و مفاهیم دارند؛ چراکه مهم‌ترین منبع محتوایی، به شمار می‌روند (دهقان‌منشادی و همکاران، ۱۴۰۰: ۵۰). از سوی دیگر، یکی از مهم‌ترین عناصر هر نظام آموزشی، برنامه درسی است که نقش تعیین‌کننده و انکارناپذیری در تحقق هدف‌ها و رسالت‌های نظام آموزشی، از نظر کمی و کیفی ایفا می‌کند. به عبارت دیگر، برنامه درسی به عنوان یکی از مؤلفه‌های اصلی نظام تعلیم و تربیت، نقش بی‌بدیلی در تحقق هدف‌های تعلیم و تربیت ایفا می‌کند و اهمیت آن به حدی است که همواره توجه سیاست‌گذاران نظام آموزشی را به خود جلب کرده است (آقامحمدی، ۱۳۹۸). از طرفی با عنایت بر آن که برنامه درس مطالعات اجتماع و دینی مبتنی بر فطرت‌گرایی توحیدی بوده و مقصودشان نیز تربیت افرادی مسئول و مؤمن در سطح جامعه است (وفایی و همکاران، ۱۳۹۶) و از سمتی با عنایت بر آنکه برنامه درسی فارسی به عنوان منبع زبان و اندیشه‌های دانش‌آموزان در دوران بزرگسالی به شمار می‌آید با هویت دانش‌آموزان رابطه داشته و بایستی تعلیم و تربیت از این مسیر در آنان تقویت گردد (زارعی و همکاران، ۱۴۰۰). براین اساس باتوجه به این توضیحات که اهمیت ارائه ساحت‌های شش‌گانه تربیت را از طریق محتوای دروس برای ما آشکار کرد و با در نظر گرفتن اینکه این مسئله کم‌تر در سطح کتب درسی مورد کنکاش قرار گرفته شده است؛ این مطالعه قصد دارد تا کتب هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی را از نظر میزان توجه به موضوع ساحت‌های شش‌گانه تربیت مورد بررسی قرار دهد تا مشخص شود که آیا به مفاهیم ساحت‌های شش‌گانه تربیت در کتب مذکور اشاره شده است و یا خیر و در صورت اشاره، به چه میزان به مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه تربیت در کتب مذکور اشاره شده است.

سوالات پژوهش

- ۱_ میزان توجه به ساحت عبادی و اخلاقی در کتب درسی هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی چقدر است؟
- ۲_ میزان توجه به ساحت اجتماعی و سیاسی در کتب درسی هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی چقدر است؟
- ۳_ میزان توجه به ساحت زیستی و بدنی در کتب درسی هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی چقدر است؟
- ۴_ میزان توجه به ساحت زیبایی شناسی و هنری در کتب درسی هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی چقدر است؟
- ۵_ میزان توجه به ساحت اقتصادی و حرفه‌ای در کتب درسی هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی چقدر است؟
- ۶_ میزان توجه به ساحت علمی و فناوری در کتب درسی هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی چقدر است؟
- ۷_ تا چه میزان، به ضریب اهمیت هر کدام از مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه، در سطح کتب هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی، توجه شده است؟
- ۸_ توزیع فراوانی مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین و ضرایب اهمیت آن در کتب هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی دوره ابتدایی بر حسب پایه‌ها چگونه است؟

پیشینه پژوهش

با عنایت به آن که ساحت‌های تربیت شش‌گانه مورد تأکید اسناد بالادستی بوده است، بدین جهت محققان، پژوهش‌هایی را در این حیطه انجام دادند. از سویی می‌توان اشاره داشت با بررسی این پژوهش‌ها به خصوص در سطح کتب درسی می‌توان در کنار بررسی پیشینه پژوهش، وضعیت موجود تربیت ساحت‌های شش‌گانه را در سطح کتب درسی مورد پایش و بررسی قرار داد. براین اساس در ادامه به برخی از این پژوهش‌ها اشاره خواهیم داشت. (Aldossari (2021 کتاب درسی زیست‌شناسی را از منظر آموزش‌های زیستی و بهداشتی مورد بررسی قرار داده است. او اشاره به آموزش‌های زیستی و بهداشتی را در سطح این کتاب لازم دانسته است. (Le & Nguyen (2021 بر اساس تحقیقشان بیان داشتند که تعلیم و تربیت، علایق سیاسی را پرورش داده و موجب ارتقای دانش سیاسی می‌شود و نگرش‌های حمایتی را به آزادی‌های سیاسی تقویت می‌دهد. Ontas Et al (2020 نیز طی پژوهشی به این نتیجه رسیدند که برخی از معلمان از بحث در حیطه تعاریف و فرآیندهای سیاسی و تربیت سیاسی خودداری می‌کنند؛ حال آن که مسائل اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در سطح کلاس تأثیرگذار است. فرهادی و گرامی‌طیبی (۱۴۰۰) پژوهشی را با عنوان «تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی متوسطه اول بر پایه ساحت‌های شش‌گانه تربیت در سند تحول بنیادین» انجام دادند. این پژوهش نشان داد که از مجموع ۶۸۸ فراوانی، ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و

اخلاقی با ۲۶۲ واحد و ساحت تربیت زیستی و بدنی با ۱۹ واحد، به ترتیب دارای بیشترین و کمترین فراوانی هستند؛ همچنین بالاترین ضریب اهمیت (۰/۱۷۱۷۶) و بار اطلاعاتی (۰/۹۹۷۰۴) به ساحت اعتقادی، عبادی، اخلاقی و پایینترین میزان به ساحت تعلیم و تربیت اجتماعی و سیاسی با ضریب اهمیت ۰/۱۵۶۴۸ و بار اطلاعاتی ۰/۹۰۸۳۳ اختصاص دارد. وفایی و همکاران (۱۳۹۶) پژوهشی را تحت عنوان «بررسی میزان توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی» به ثمر رساندند. تحقیق ایشان بیانگر آن بود که در کتاب‌های مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی ۵۲۸ مرتبه به ساحت‌های شش‌گانه تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش توجه شده و به تفکیک در پایه‌های سوم، چهارم، پنجم و ششم به ترتیب ۱۳۸، ۸۷، ۱۳۶ و ۱۶۷ مرتبه ماست از میان ابعاد مورد بررسی، بعد علمی و فناوری با میزان بار اطلاعاتی ۰/۹۸۰ و ضریب اهمیت ۰/۱۷۸ بیشترین توجه را به خود اختصاص داده است، این در حالی است که بعد اقتصادی و حرفه‌ای با میزان بار اطلاعاتی ۰/۷۳۳ و ضریب اهمیت ۰/۱۳۳ کمترین میزان توجه را به خود اختصاص داده است.

روش

روش این پژوهش، توصیفی _ تحلیلی است. واحد تحلیل، صفحات (متون، پرسش‌ها، فعالیت‌ها و تصاویر) بود. تحلیل محتوا دارای سه مرحله اصلی: ۱_ آماده‌سازی و سازمان‌دهی ۲_ بررسی پیام ۳_ پردازش داده‌ها است. کانون توجه این پژوهش، مرحله سوم، یعنی پردازش داده‌ها بود.

امروزه، برای تحلیل داده‌های روش‌های گوناگونی وجود داشته که پایه و اساس آن‌ها، بر درص‌گیری از مؤلفه‌ها است. بایستی گفت، این روش‌ها مشکلات بسیار ریاضی مختص به خودشان را دارند که از اعتبار نتایج آن‌ها می‌کاهد. در این پژوهش، سعی بر آن شده است تا از روش جدیدتری که نشأت گرفته از نظریه دستگاه‌ها است، برای پردازش داده‌ها استفاده شود؛ این روش «آنتروپی شانون» نام دارد. تحلیل محتوای کتب درسی هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی، بر اساس این روش، بسیار دقیق‌تر و معتبرتر، انجام خواهد شد.

جامعه آماری پژوهش، کتب درسی هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ است. نمونه آماری این پژوهش نیز، به جهت محدودیت جامعه آماری، برابر با جامعه آماری، در نظر گرفته شد.

کتب درسی هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی، بر اساس ساحت‌های شش‌گانه تربیت که مورد اشاره سند تحول بنیادین است، مورد تحلیل قرار گرفتند. مؤلفه‌ها و مصادیق به کار گرفته شده همان مؤلفه‌ها و مصادیقی است که سند تحول بنیادین به آن اشاره داشته است که در جدول ۱ نشان داده شده است. برای تعیین روایی محتوایی، چک‌لیست در اختیار سه نفر از صاحب‌نظران و متخصصین قرار گرفت که مورد تأیید آن‌ها واقع شد. برای پایایی (اطمینان‌پذیری) ابعاد نیز، از روش بازبینی توسط دو نفر از متخصصین استفاده شد که مورد تأیید آن‌ها نیز قرار گرفت. از سویی پایایی این چک‌لیست توسط وفایی و همکاران (۱۳۹۶) نیز به روش اسکات مورد بررسی قرار گردیده است. آنان ضریب توافق را بعد از قرار دادن چک‌لیست در اختیار شش نفر از متخصصان در حدود ۹۶/۵٪ محاسبه کردند که ضریب توافق بالا است. پس از جمع‌آوری داده‌ها، با استفاده از چک‌لیست ساحت‌های شش‌گانه تربیت، برای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل، از روش آنتروپی شانون استفاده شد. این روش دارای سه مرحله است:

مرحله اول: ماتریس‌های فراوانی موردنظر باید به‌نچار شود و برای این منظور از رابطه زیر استفاده می‌شود:

$$P_{ij} = \frac{F_{ij}}{\sum_{i=1}^m F_{ij}} \quad (1)$$

$$(i=1, 2, 3, \dots, m, j=1, 2, \dots, j)$$

F=فراوانی مؤلفه‌ها P=هنجار شده ماتریس فراوانی I=شماره پاسخگو

J=شماره مؤلفه‌ها m=تعداد پاسخگو n=تعداد مؤلفه‌ها

مرحله دوم: مقدار بار اطلاعاتی هر مقوله را باید محاسبه کرده و در ستون‌های مربوط قرار داده شود و برای این منظور از رابطه زیر استفاده می‌شود:

$$E_j = -k \sum_{i=1}^m [P_{ij} \ln P_{ij}] \quad (2)$$

$$(i=1,2,3,\dots,m, j=1, 2,\dots)$$

$$k = \frac{1}{\ln M}$$

=شماره پاسخگو $\ln M$ = لگاریتم j = شماره مؤلفه E_j = بار اطلاعاتی

P = هنجار شده ماتریس فراوانی n = تعداد مؤلفه m = تعداد پاسخگو

مرحله سوم: با استفاده از بار اطلاعاتی نشانگرها، ضریب اهمیت هر یک از نشانگرها محاسبه می‌شود. هر نشانگری که دارای بار اطلاعاتی بیش‌تری باشد، از درجه اهمیت W_j بیش‌تری برخوردار است.

$$W_j = \frac{E_j}{\sum_{i=1}^m E_j} \quad (3)$$

E_j = بار اطلاعاتی n = تعداد مؤلفه

W_j = درجه اهمیت j = شماره مؤلفه

یافته‌های پژوهش

نتایج جدول ۱ بیانگر آن است که به مؤلفه‌ها و شاخص‌های ساحت‌های شش‌گانه سنده تحول بنیادین در سطح کتب هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی در مجموع ۲۸۵ واحد اشاره گشته است.

جدول ۱. توزیع فراوانی توجه به مؤلفه‌ها و شاخص‌های ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین در کتب هدیه‌های آسمان،

فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی

مؤلفه	شاخص‌ها	پایه چهارم				پایه پنجم			
		فارسی		مطالعات اجتماعی		هدیه‌های آسمان		فارسی	
		شماره	فراوانی	شماره	فراوانی	شماره	فراوانی	شماره	فراوانی
اعتقادی، اخلاقی و عبادی	پذیرش آگاهانهٔ اصول دین و مذهب	ص ۱۲	۱	ص ۸۷-۸۸	۲	ص ۱۲-۸۸-۱۳-۱۲۴	۴	ص ۲۲-۸	۲
خرافه‌گویی									
	تسلیم بودن در برابر قضا و قدر الهی	ص ۸	۱	ص ۱۸	۱	ص ۳۵	۱		
	امیدواری به رحمت خدا	صص ۹-۲۱-۱۹	۳			ص ۱۱۲	۱	ص ۱۸	۱
پرهیز از تحجر									
	قدرت الهی					صص ۱۴-۱۵-۱۷-۱۶	۴		
	مبارزه با رذائل	ص ۴۳	۱			صص ۶۰-۱۰۲-۱۰۲	۳	صص ۳۹-۲۱	۲
گسترش فضائل									
		صص ۱۱۷-۱۳۹	۲					ص ۴	۱
	انجام واجبات	صص ۲۶-۲۸-۲۹-۵۱-۴۱-۳۰	۶	صص ۶-۵۵-۶۸-۱۰۳-۱۰۷	۶	صص ۵۶-۵۴	۲		

دعا	صص ۲۴-۳۰-۶۲-۸۶	۶	صص ۵۷-۸۹-۱۴۰	۳	ص ۶	۱	صص ۱۳-۵۵-۱۲۸	۳	ص ۱۴۰	۱	ص ۹	۱
استعانت از خداوند	صص ۲۴-۳۳	۲					ص ۳۳	۱				
التزام عملی به ارزش‌ها و احکام اسلامی	صص ۲۵-۱۱۸-۲۷-۱۱۹	۴										
سیاسی و اجتماعی	علاقه‌مندی به سنت‌ها و ارزش‌ها	۱	ص ۷۶				ص ۴۰	۱	صص ۵۱-۸۹-۵۵	۳		
اطاعت از قوانین						ص ۱۰۵		۱			صص ۱۸-۵۳	۲
آشنایی با قهرمانان و اسطوره‌های تاریخی	صص ۱۴-۲۰-۱۸-۲۳-۲۲-۴۵-۳۸-۴۸-۴۶-۵۹-۵۷-۹۳-۶۶-۶۰	۱۴	صص ۵۴-۷۴-۸۰-۹۰-۱۰۴-۱۲۶	۶	صص ۲۷-۴۸-۵۲-۵۷-۵۸-۶۴-۶۶-۱۰۷-۱۰۸	۹	صص ۲۲-۲۳-۲۳-۲۴-۲۶-۴۸-۵۰-۵۱-۵۲-۵۳-۵۴-۵۵-۵۶-۷۶-۷۸-۸۵-۹۰-۹۲-۹۹-۱۰۵-۱۰۶-۱۰۷-۱۰۸-۱۱۲-۱۱۳-۱۱۴	۲۸	صص ۲۶-۶۴-۷۸-۸۳-۹۱-۹۶-۱۲۲	۷	صص ۱۵-۱۵-۹۱-۹۱-۹۳-۹۴-۹۵-۹۷-۹۹-۱۰۰-۱۰۳-۱۰۴-۱۰۵-۱۰۷-۱۰۸-۱۱۷-۱۱۷-۱۲۱-۱۲۵-۱۲۶-۱۲۶-۱۲۷-۱۲۷	۲۳
احساس مسئولیت	ص ۱۰۷	۱					ص ۱۱۷	۱			ص ۱۷	۱
تمایل به مشارکت	صص ۲۴-۶۸-۳۱	۳				صص ۲۲-۴		۲			صص ۱۶-۹-۱۸-۱۹-۹۲-۱۹	۶
ستایش و تمجید از افتخارات												
پرداخت مالیات						ص ۶۸		۱			ص ۶۴	۱

مبارزه در راه آرمان‌ها	ص ۶۶	۱							ص ۵۵	۱			
	مشارکت فعال در تصمیم‌گیری												
دفاع از اهداف و آرمان‌های ملی	صص ۶۲-۵۹	۲							صص ۶۸-۵۷	۲			
	ادای احترام به نمادهای ملی												
	صص ۱۰۰-۱۰۱-۱۰۲	۴							صص ۴۸-۵۱-۷۶-۵۲	۴			
حرمت‌نهادن به حقوق دیگران	ص ۴۷	۱											
	ارتباط مناسب با دیگران												
	صص ۴۰-۴۳-۷۱-۷۸-۹۲-۹۱-۱۰۰-۹۷-۱۰۳	۱۳	صص ۵-۲-۲-۴-۳-۳	صص ۱۸-۱۰-۱۰-۱۰-۱۱-۱۲-۱۲-۴۴-۴۵-۴۷-۵۰-۶۰-۶۰-۶۰-۶۱-۶۲	ص ۱۲۰	۱	صص ۶-۲-۱-۵-۳-۱۲-۶	۶					
	احترام و اطاعت از بزرگان												
پاکیزگی و وقت‌شناسی													
احترام قائل‌شدن برای سایر دیدگاه‌ها													
سعه صدر													
مؤدب و آرام بودن													
منتظر نوبت شدن													
زیستی و بدنی	رعایت بهداشت جسمی و روانی	ص ۳۴	۱							ص ۱۲۰	۱		
	مبارزه با عوامل ضعف و بیماری												
	تقویت قوای جسمی و روانی												
	حفاظت از منابع طبیعی و احترام به طبیعت												
زیبایی شناختی و هنری	زیباسازی محیط زندگی	ص ۳۷	۱										
	تخیل	ص ۱۰	۱										
	نیکوداشتن هنر												
	زیبایی ظاهری	صص ۲۸-۹	۲										
درک آرامش روانی										ص ۱۵	۱		

موضوعات ذهنی									
دریافت احساس و معنا					صص ۹۶-۹۵				
توان درک خلق آثار هنری، خلق معنا و کشف معنا					صص ۶۳-۱۲۲				
					صص ۱۰۴-۱۲۷				
					صص ۱۱-۹				
					صص ۱۰۳-۱۲۷				
توجه به کارآفرینی					صص ۱۳۱-۱۰۴				
پرهیز از بطالت و بیکاری					صص ۱۰-۱۰۴				
توجه به انتخاب آگاهانه					صص ۱۰-۱۰۴				
شغل مناسب باتوجه به توانایی					صص ۱۰-۱۰۴				
پرهیز از اسراف و تبذیر					صص ۱۲-۹۶				
کسب درآمد حلال					صص ۹۶-۹۸				
قضاوت با معیار روشن و پرهیز از تعجیل در قضاوت					صص ۳۷-۱				
دوری از اغراض شخصی					صص ۹۷-۳۰				
استدلال در امور					صص ۹۷-۳۰				
حقیقت‌جویی					صص ۳۲-۱				
احترام قائل شدن برای سایر دیدگاه‌ها									
بررسی مسائل از زوایای مختلف									
شفاف‌سازی و عینیت‌گرایی در امور									
انعطاف‌پذیری در عقاید									
شک‌گرایی معقول (تردید سازنده)									
جمع کل	جمع کل فراوانی‌ها به تفکیک دروس	۶۲	۲۱	۳۳	۷۸	۳۴	۵۶		
جمع کل	جمع کل فراوانی‌ها به تفکیک پایه	۱۱۷				۱۶۸			
جمع کل	جمع کل فراوانی‌ها	۲۸۵							

نخست فراوانی مؤلفه‌ها و شاخص‌های ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین در کتب هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی چهارم و پنجم ابتدایی در جدول ۱ ارائه شد، سپس مجموع هر یک از مؤلفه‌ها و شاخص‌ها مطابق جدول ۲ نیز محاسبه شد. همچنین مجموع فراوانی مؤلفه‌ها و شاخص‌های آن‌ها نیز به تفکیک هر پایه، مشخص گردید. داده‌های جدول ۲ بر اساس روش آنتروپی شانون به‌صورت داده‌های بهنجار شده (Pij) در آمد. سپس بر اساس مرحله دوم این روش مقدار بار اطلاعاتی داده‌ها به دست آمد. بعد بر اساس مرحله سوم روش آنتروپی شانون ضریب اهمیت اطلاعات داده‌ها نیز محاسبه شد. تا بدین وسیله آشکار شود که بطور کلی بیش‌ترین میزان توجه و اهمیت به کدام مؤلفه تعلق دارد. جدول ۱ توجه به مؤلفه‌ها و شاخص‌های ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین را به تفکیک فراوانی هر شاخص و جدول ۲ توجه به مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین را به تفکیک این مؤلفه‌ها در سطح کتب مورد بررسی به‌صورت کلی نشان می‌دهد.

جدول ۲. فراوانی حاصل از کتب (هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی) پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی برای مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین

پایه تحصیلی	مؤلفه‌ها				
	اعتقادی، اخلاقی و عبادی	سیاسی و اجتماعی	زیستی و بدنی	زیبایی‌شناختی و هنری	اقتصادی و حرفه‌ای علمی و فناوری
چهارم ابتدایی	۳۹	۶۵	۲	۷	۲
پنجم ابتدایی	۲۷	۱۱۵	۷	۷	۳
مجموع	۶۶	۱۸۰	۹	۱۴	۵
درصد‌های فراوانی	٪ ۲۳/۲۳	٪ ۶۳/۱۵	٪ ۳/۱۵	٪ ۴/۹۲	٪ ۱/۷۶

در این قسمت سعی بر آن خواهد شد تا به ترتیب به سؤالات پژوهش مطابق جداول موجود پاسخ داده شود.

۱_ میزان توجه به ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی در کتب درسی هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی چقدر است؟

مطابق با جدول ۲ به ساحت اعتقادی، اخلاقی و عبادی در سطح کتب مورد بررسی در حدود ۶۶ مورد اشاره گشته که آن نیز ۲۳/۲۳٪ درصد از کل داده‌های موجود را تشکیل می‌دهد. بر اساس جدول ۱ در میان شاخص‌های آن نیز شاخص دعا با ۱۵ مورد و شاخص انجام واجبات با ۱۴ مورد بیش‌ترین اشاره‌ها و به مواردی نظیر خرافه‌گویی و پرهیز از تحجر هیچ اشاره‌ای نشده است.

۲_ میزان توجه به ساحت اجتماعی و سیاسی در کتب درسی هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی چقدر است؟

جدول ۲ بیانگر آن است که به مؤلفه ساحت اجتماعی و سیاسی در سطح کتب مورد بررسی در حدود ۱۸۰ مورد اشاره داشته که می‌توان بیان داشت در میان سایر مؤلفه‌ها دارای بیش‌ترین توجه در سطح کتب مورد بررسی بوده است. از سویی مجموع داده‌های آن نیز در حدود ۶۳/۱۵٪ از کل داده‌های موجود را تشکیل داده است. از طرفی در میان شاخص‌های آن نیز، شاخص آشنایی با قهرمانان و اسطوره‌های تاریخی، رهبران ملی و مذهبی و نهادهای سیاسی بیش‌ترین داده‌ها را در میان شاخص‌های مؤلفه اجتماعی و سیاسی به خود اختصاص داده است. از سویی به شاخص سعه صدر، پاکیزگی و وقت‌شناسی، احترام و اطاعت از بزرگان و مربیان، و ستایش و تمجید از افتخارات هیچ اشاره‌ای نشده است و به مواردی همانند مبارزه در راه آرمان‌ها و حرمت‌نهادن به حقوق دیگران تنها ۱ مورد اشاره شده است.

۳_ میزان توجه به ساحت زیستی و بدنی در کتب درسی هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی چقدر است؟

از مجموع ۲۸۵ مورد داده‌های بدست آمده از سطح کتب مورد بررسی در حیطه ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین، سهم ساحت زیستی و بدنی از این داده‌ها در حدود ۹ مورد می‌باشد. به عبارتی می‌توان بیان داشت ساحت حاضر در حدود ۳/۱۵٪ از کل داده‌ها را در بر داشته و در میان شاخص‌های آن نیز به شاخص‌های حفاظت از منابع طبیعی و احترام به طبیعت ۵ مورد، شاخص رعایت بهداشت جسمی و روانی ۲ مورد و به مابقی شاخص‌ها هیچ توجهی نشده است.

۴_ میزان توجه به ساحت زیبایی‌شناسی و هنری در کتب درسی هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی چقدر است؟

ساحت زیبایی‌شناختی و هنری نیز از جمله ساحت‌های شش‌گانه مورد بررسی سند تحول بنیادین در کتب مورد بررسی بود. به این ساحت در سطح کتب مورد بررسی در حدود ۱۴ مورد اشاره گشته و به عبارتی داده‌های این ساحت در حدود ۴/۹۲٪ از کل داده‌ها را به خود اختصاص داده است. از سویی در میان شاخص‌های آن نیز شاخص توان درک خلق آثار هنری، خلق معنا و کشف معنا با ۸ مورد بیش‌ترین مقدار و به مواردی نظیر نیکوداشتن هنر و موضوعات ذهنی هیچ اشاره‌ای نشده است. از سویی به مواردی نظیر زیباسازی محیط زندگی، تخیل و درک آرامش روانی تنها ۱ مورد اشاره گشته است.

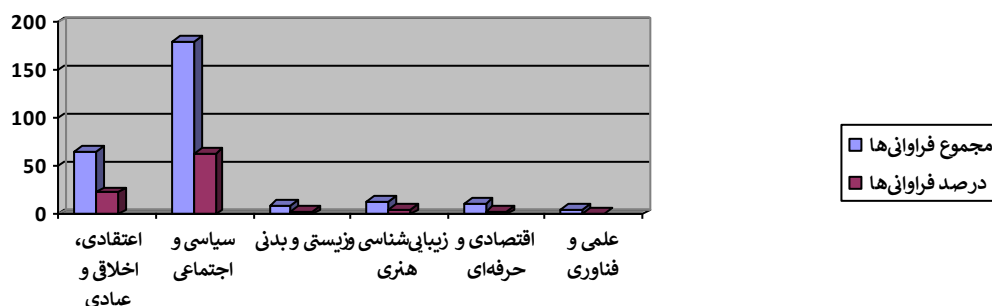
۵_ میزان توجه به ساحت اقتصادی و حرفه‌ای در کتب درسی هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی چقدر است؟

سند تحول بنیادین با تأکید و اشاره بر ساحت اقتصادی و حرفه‌ای لزوم فراگیری این ساحت مهم را برای متریبان و دانش‌آموزان در سطح کشور ضروری دانسته و فراگیری آن را در عصر حاضر مهم می‌داند. از این‌سو با بررسی این اصل مهم در سطح کتب مورد بررسی مشخص شد که به آن در سطح کتب مورد بررسی در حدود ۱۱ مورد اشاره گشته و این اصل تنها

۳/۸۷٪ از داده‌های بدست آمده در حیطه ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین در کتب مورد بررسی را به خود اختصاص داده است. از سویی به شاخص پرهیز از اسراف و تبذیر با ۶ مورد بیش‌ترین اشاره و به شاخص بسیار مهم کسب درآمد حلال هیچ اشاره‌ای نگشته است. از سویی به توجه به انتخاب آگاهانه شغل مناسب با توجه به توانایی تنها ۱ مورد و به شاخص‌های توجه به کارآفرینی و پرهیز از بطالت و بیکاری هر کدام دو مورد اشاره گشته است.

۶_ میزان توجه به ساحت علمی و فناوریانه در کتب درسی هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی چقدر است؟

ساحت علمی و فناوریانه نیز از جمله ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین به حساب می‌آید. این ساحت نیز در میان سایر ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین در سطح کتب مورد بررسی تحت پایش و رصد قرار گرفت. نتایج بیانگر آن است که در حدود ۵ مورد به این ساحت مهم اشاره گشته است. از سویی داده‌های این ساحت در کتب مورد بررسی تنها ۱/۷۶٪ از کل داده‌ها را تشکیل داده و به عبارتی دیگر می‌توان اشاره داشت به این ساحت مهم در سطح کتب مورد بررسی در میان سایر ساحت‌ها کم‌ترین اشاره انجام شده است. به طوری که بیش‌ترین اشاره در میان شاخص‌ها متعلق به شاخص استدلال در امور با مقدار ۳ مورد و به شاخص‌هایی نظیر دوری از اغراض شخصی، احترام قائل‌شدن برای سایر دیدگاه‌ها، بررسی مسائل از زوایای مختلف، شفاف‌سازی و عینیت‌گرایی در امور، انعطاف‌پذیری در عقاید و شک‌گرایی معقول هیچ‌گونه توجه و اشاره‌ای نگردیده است. از سویی به شاخص‌های قضاوت با معیار روشن و پرهیز از تعجیل در قضاوت و حقیقت‌جویی به مقدار کمی در حدود ۱ مورد اشاره گشته است.

شکل ۲. میزان فراوانی و درصدهای فراوانی ساحت‌های شش‌گانه تربیت

۷_ تا چه میزان، به ضریب اهمیت هرکدام از مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه، در سطح کتب هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی، توجه شده است؟

اما آنچه اهمیت دارد؛ اینکه برخلاف شمارش فراوانی‌ها، در روش شانون داده‌های به‌دست‌آمده باید هنجار شود، این روش از دقت ریاضی بالایی برخوردار بوده و اطلاعات بیش‌تری را در مورد تفسیر داده‌ها به دست می‌دهد؛ بنابراین، داده‌های فراوانی در جدول ۲ به‌صورت بهنجار در آمده است.

جدول ۲_ داده‌های بهنجار شده (Pij) حاصل از کتب هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی برای مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین

پایه تحصیلی	مؤلفه‌ها				
	اعتقادی، اخلاقی و عبادی	سیاسی و اجتماعی	زیستی و بدنی	زیبایی‌شناختی و هنری	اقتصادی و حرفه‌ای
چهارم ابتدایی	۰ / ۵۹۰	۰ / ۳۶۱	۰ / ۲۲۲	۰ / ۵	۰ / ۱۸۱
پنجم ابتدایی	۰ / ۴۰۹	۰ / ۶۳۸	۰ / ۷۷۷	۰ / ۵	۰ / ۸۱۸

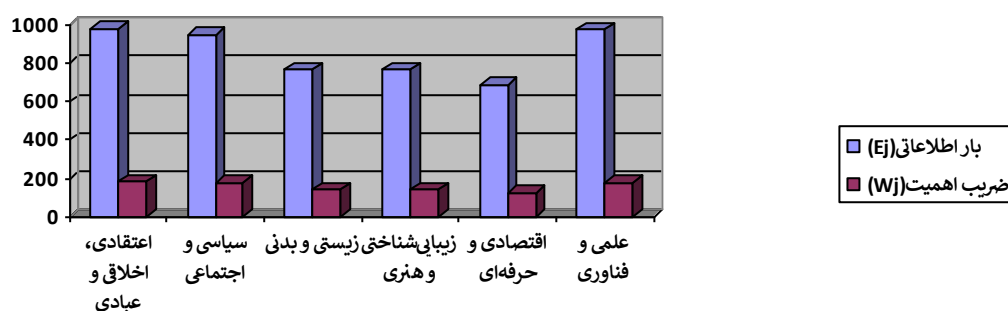
در جدول ۲، داده‌های بهنجار شده ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین، بر حسب مؤلفه‌های آن بدست آمده است. پس از نرمال‌سازی داده‌ها با استفاده از فرمول مرحله دوم روش شانون، مقدار بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت هریک از مؤلفه‌ها به دست آمد. هر مؤلفه که دارای بار اطلاعاتی بیش‌تری است، اهمیت بیش‌تری دارد.

جدول ۳_ مقادیر بار اطلاعاتی، ضریب اهمیت و رتبه‌های حاصل از کتب هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی برای مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین

مقادیر بار اطلاعاتی (Ej) و ضریب اهمیت (Wj)	مؤلفه‌ها				
	اعتقادی، اخلاقی و	سیاسی و اجتماعی	زیستی و	زیبایی‌شناختی و هنری	اقتصادی و حرفه‌ای
	علمی و فناوری				

عبادی			بدنی		
۰/۹۷۶	۰/۹۴۳	۰/۷۶۴	۱	۰/۶۸۴	۰/۹۷۰
۰/۱۸۲	۰/۱۷۶	۰/۱۴۳	۰/۱۸۷	۰/۱۲۸	۰/۱۸۱
۲	۴	۵	۱	۶	۳
رتبه (R)					
مقدار ضریب اهمیت (Wj)					
مقدار بار اطلاعاتی (Ej)					

نتایج جدول ۳، نشان می‌دهد، در محتوای کتب مورد بررسی زیبایی‌شناختی و هنری با مقدار ضریب اهمیت ۰/۱۸۷ در رتبه اول، مؤلفه اعتقادی، اخلاقی و عبادی با مقدار ۰/۱۸۲ در رتبه دوم مؤلفه علمی و فناوری با مقدار ۰/۱۸۱ در رتبه سوم، مؤلفه سیاسی و اجتماعی با مقدار ضریب ۰/۱۷۶ در رتبه چهارم، مؤلفه زیستی و بدنی با مقدار ۰/۱۴۳ در رتبه پنجم و مؤلفه اقتصادی و حرفه‌ای با مقدار ۰/۱۲۸ در رتبه ششم و آخر قرار دارد. باتوجه به مقادیر ضرایب اهمیتی به دست آمده در جدول ۳، بیش‌ترین ضریب اهمیتی با مقدار ۰/۱۸۷ مربوط به زیبایی‌شناختی و هنری بوده، و کم‌ترین مقدار ضریب اهمیتی با مقدار ۰/۱۲۸ مربوط به مؤلفه اقتصادی و حرفه‌ای است؛ پس می‌توان نتیجه گرفت، ضرایب اهمیت مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه، در کتب مورد بررسی یکسان نیستند.

شکل ۳. نمودار بار اطلاعاتی و ضرایب اهمیتی مؤلفه‌های شش‌گانه تربیت

۸_ توزیع فراوانی مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین و ضرایب اهمیت آن در کتب هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی دوره ابتدایی بر حسب پایه‌ها چگونه است؟
از جدول ۱، می‌توان فهمید که از مجموع واحدهای ضبط و شمارش شده مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه، در کتب هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی، ۱۱۷ واحد مربوط به پایه چهارم ابتدایی، و ۱۶۸ واحد مربوط به پایه پنجم ابتدایی است؛ بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که بیش‌ترین میزان توجه به مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه، در کتب مورد بررسی در پایه پنجم بوده ابتدایی بوده و کم‌ترین میزان توجه، در محتوای کتب مورد بررسی چهارم ابتدایی است.

از سویی جهت بررسی ضریب اهمیت مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین بر حسب پایه‌های تحصیلی، داده‌های به‌دست آمده به‌نجار شده و در جدول ۴ قابل مشاهده است.

جدول ۴_ داده‌های به‌نجار شده (Pij) حاصل از کتب هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی برای مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین بر حسب پایه‌ها

مؤلفه‌ها		پایه تحصیلی
		پایه پنجم ابتدایی
اعتقادی، اخلاقی و عبادی		۰/۳۳۳
سیاسی و اجتماعی		۰/۵۵۵
زیستی و بدنی		۰/۰۴۱
زیبایی‌شناختی و هنری		۰/۰۴۱
اقتصادی و حرفه‌ای		۰/۰۵۳
علمی و فناوری		۰/۰۱۷۵

در جدول ۴، داده‌های به‌نجار شده برحسب دو پایه تحصیلی مورد بررسی، به دست آمده است. پس از نرمال‌سازی داده‌ها با استفاده از مرحله دوم روش آنترپوی شانون، مقادیر بار اطلاعاتی و ضریب اهمیت نیز به دست آمد. هر مقوله که مقدار بار اطلاعاتی بیشتری دارد، از اهمیت فراوانی برخوردار است

جدول ۵_ مقادیر بار اطلاعاتی، ضریب اهمیت و رتبه‌های حاصل از کتب هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی برای مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین بر حسب پایه‌ها

پایه تحصیلی		بار اطلاعاتی (Ej) و ضریب اهمیت (Wj)
پایه پنجم ابتدایی	پایه چهارم ابتدایی	
۰ / ۵۸۴	۰ / ۵۹۷	مقدار بار اطلاعاتی (Ej)
۰ / ۴۹۴	۰ / ۵۰۵	مقدار ضریب اهمیت (Wj)
۲	۱	رتبه (R)

نتایج جدول ۵، نشان می‌دهد، در محتوای کتب مورد بررسی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی، مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه در پایه چهارم ابتدایی با ضریب اهمیت ۰/۵۰۵ در رتبه اول و پایه پنج ابتدایی با ضریب اهمیت ۰/۴۹۴ در رتبه دوم از حیث ضریب اهمیت ساحت‌های شش‌گانه در کتب مورد بررسی دارد. براساس ضرایب اهمیت به دست آمده از جدول ۵، بیش‌ترین ضریب اهمیت، مربوط به دوره چهارم ابتدایی و کم‌ترین ضریب اهمیت نیز، مربوط به پایه پنجم ابتدایی است؛ پس می‌توان نتیجه گرفت که ضریب اهمیت مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه، در کتب مورد بررسی، باهم یکسان نیستند.

بحث و نتیجه‌گیری

کتب درسی از عناصر مهم در بحث تعلیم و تربیت دانش‌آموزان است؛ از طرفی یکی از رسالت‌هایی اصلی کتب درسی پرداختن به انواع ابعاد تربیت است. براین‌اساس در پژوهش حاضر، سعی بر آن شد که تمامی مؤلفه‌های تربیت و به عبارتی ساحت‌های شش‌گانه تربیت، در کتب هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی به روش تحلیل محتوا مورد بررسی قرار گیرد.

سؤال اول مبنی بر «میزان توجه به ساحت اعتقادی، عبادی و اخلاقی در کتب درسی هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی چقدر است؟» بود. یافته‌ها نشان داد که به این ساحت در حدود ۶۶ مورد در سطح کتب مورد بررسی اشاره گشته است؛ به طوری که بیش‌ترین اشاره به شاخص دعا با ۱۵ مورد و انجام واجبات با مقدار ۱۴ مورد بود. از سویی به مواردی نظیر خرافه‌گویی و پرهیز از تحجر اشاره‌ای نشده و به مواردی مثل تسلیم بودن در برابر قضا الهی و استعانت از خداوند ۳ مورد و گسترش فضائل تنها ۲ مورد اشاره گشته است. براین‌اساس باید اشاره داشت. راز و نیاز با حق باری تعالی و آموزش دعا به دانش‌آموزان و مانوس ساختن آنان با خداوند و تربیت طینت آنان به سمت اتکال بر خداوند و خواستن نیازهای خود از او می‌تواند ضمن اتصال آنان به منبع نامحدود رحمت و مغفرت دیدگاه و رویکردشان را نسبت به زندگی تغییر داده و مسیر الهی در پیش گیرد. از سمتی از آنجایی که حق باری تعالی همواره مسیر حق و حقیقت را برای آدمی ترسیم کرده و بر آن است تا با واضح ساختن مسیر کمال و خوشبختی او را به ساحل نجات رساند، براین‌اساس نیز اموری را در قالب واجبات دینی برای آدمی تعریف فرموده و کمال انسان را در گرو انجام واجبات دانسته است. براین‌اساس نیز آشنایی دانش‌آموزان با واجبات دینی و عمل به آن و آموزش متریبان از این حیث بسیار اهمیت دارد. از طرفی لجاجت، عدم پذیرش نظرات، عدم پذیرش حق و خدا و فاقد انعطاف بودن و در یک کلمه تحجر، موجب گسترش ناعدالتی در سطح جامعه گشته و به کتمان حقیقت دامن می‌زند. از سویی ایراد سخنانی غیرواقعی و به دور از حقیقت و به طور کلی خرافه‌گویی موجب ایجاد نگرشی منفی نسبت به دین گشته و علاوه بر آن موجب لطمه به حقایق ناب اعتقادی و اخلاقی می‌گردد. از سویی عدم تأکید کافی به گسترش فضایل اخلاقی و نفی منکرات و دوری از آن‌ها نیز از درجه اعتبار آن در پیش دانش‌آموزان کاسته و نسبت به اهمیت آن در پیش دانش‌آموزان کم‌توجهی می‌شود که ضرورت پرداختن به این موارد را در کتب درسی به‌صورت مداوم و مستمر می‌طلبد.

به میزان توجه به ساحت اجتماعی و سیاسی نیز در کتب مذکور پرداخته شد. به طوری که در مجموع ۱۸۰ مورد به امر حاضر اشاره داشته به طوری که در این میان به مواردی نظیر وقت‌شناسی، پاکیزگی، سعه صدر، احترام و اطاعت از مربیان و بزرگان و ستایش و تمجید از افتخارات توجهی نشده است. در حالی که بایستی گفت این موارد در تحقق شخصیتی وارسته و مطلوب از ملزومات لازم به حساب آمده به طوری که آدمی بایستی وقت و زمان را در نظر گرفته و مدیریت نماید؛ به طوری که برنامه‌ریزی زمان لازم برای انجام امور و کنترل آن در پیشرفت و ارتقا و وصول به موفقت‌ها مهم بوده و بایستی آینده‌سازان جامعه که همان کودکان امروزی هستند از الان باید از این حیث آموزش‌های لازم را دیده و رشد نمایند. دانش‌آموزی که وقت‌شناس نباشد و نتواند زمان خویش را مدیریت نماید؛ مسلماً در وضع حال و

آینده خود نخواهد توانست با برنامه‌ریزی دقیق و جامع امور خویش را سازماندهی کرده و انجام دهد و مسلماً تلاش‌ها و کوشش‌هایی که انجام خواهد داد بهره‌وری لازم را نخواهد داشت. از طرفی پاکیزگی نیز امر بسیار مسلم و دقیقی برای داشتن زندگی سالم بوده و برای دوری از هرگونه بیماری‌ها و مریضی‌ها و به تبع آن رنج و مشقت ناشی از این بیماری‌ها و گسترش آن در سطح جامعه، بایستی پاکیزگی و نظافت در آموزش و بستر آن جا بیافتد تا با پرداخت مکرر به امر حاضر در سطح آموزش در متربیان نهادینه گردد. در ادامه نیز سعه صدر از جمله مواردی است که به کرات از افراد پیرامون و مشکلاتی که در پی عدم وجود چنین امر مهمی در آنان به میان آمده است مشاهده کرده‌ایم به طوری که شاید بتوان سعه صدر را شاه‌کلیدی برای حل بسیاری از مشکلات و مسائلی دانست که با داشتن آن می‌توان بر آن‌ها فائق آمد. صبر بر فقر و چاره‌جویی بر آن در گذر زمان، صبر بر اخلاق و رفتارهای بیش‌فعاله کودکان و نوجوانان و چاره‌جویی برای آن به جای تقابل با آنان و تحمل مشکلات و مسائل بسیار دیگر برای داشتن زندگی توأم با آرامش و امنیت لازم است. بنابراین امر حاضر بسیار مهم بوده و باید در کودکان نهادینه شود. همچنین باید گفت که کودک و نوجوان در سنینی به سر می‌برند که غالباً برای وصول به مسیری درست و به دور از انحرافات نیازمند اطاعت از اوامر و نواهی بزرگان می‌باشد؛ بدین صورت که بزرگان با کوله باری از تجربه و سوابق در گذر زمان با انواع مشکلات، مسائل و پیامدهای آن آشنا بوده و براین‌اساس کودکان و نوجوانان را در این مسیر یاری می‌دهند؛ بنابراین احترام به بزرگان و تمکین از آن‌ها لازم است.

میزان توجه به ساحت زیستی و بدنی نیز در سطح کتب مذکور مورد کنکاش قرار داشت. ۹ مورد از کل داده‌های موجود متعلق به این ساحت بوده به گونه‌ای که به شاخص حفاظت از منابع طبیعی و احترام به طبیعت آن با ۵ مورد بیش‌ترین اشاره را به خود اختصاص داده است. از سویی به تقویت قوای جسمی و روانی و مبارزه با عوامل ضعف بیماری اشاره‌ای نداشته و به شاخص رعایت بهداشت جسمانی روانی ۲ مورد اشاره داشته است. بر این حساب شایان اهمیت است که به مبارزه با عوامل ضعف و بیماری توجه شود. دانش‌آموزان بایستی با انواع بیماری‌ها و روش‌های مقابله با آن آشنا گردند و تا حد ممکن ایشان را از عوامل بیماری‌زا آشنا نمود. از سویی با تشویق و ترغیب دانش‌آموزان به ورزش و یا عواملی نظیر مانوس بودن با قرآن کریم، نماز ادعیه، راز و نیاز و مناجات با خدا، کتاب‌خوانی و غیره می‌توان به تقویت قوای جسمی و روانی ایشان کمک نمود. از سویی دانش‌آموزان باید با نحوه حراست و حفاظت از خود در برابر بیماری‌ها با رعایت بهداشت آشنا گردیده و بدان تأکید شوند. یافته حاضر را می‌توان در تطابق با یافته‌ها تحقیق (Aldossari, 2021) دانست؛ چراکه در می‌توان گفت به ساحت تربیت زیستی توجه چندانی نشده است.

ساحت زیبایی‌شناسی و هنری از جمله ساحت‌های دیگری است که مورد توجه پژوهش حاضر قرار داشت. سرجمع به این مؤلفه در سطح کتب مذکور ۱۴ مورد اشاره گشته و در میان شاخص‌های آن، توان درک خلق آثار هنری شاخصی است که با ۸ مورد بیش‌ترین توجه به آن شده است. درحالی که مواردی نظیر نیکو داشتن هنر و موضوعات ذهنی هیچ عنایتی نگشته و به مواردی نظیر زیباسازی محیط زندگی، تخیل و درک آرامش روانی تنها یک مورد اشاره گشته است. بنابراین باید توجه داشت که شاخص زیبایی‌شناختی و هنری که آمیخته با تجسم‌سازی فضایی بوده و به تقویت این مقوله می‌انجامد باید در متربیان تقویت گردد؛ به طوری که مسلماً داشتن ذهنی پویا و خلاق و پیاده‌سازی خلاقیت و نوآوری هنری در عرصه زندگی هب ایجاد انگیزه و شادابی هرچه بیشتر کمک نموده و آینده‌ای موفق را در پی تربی خواهد داشت؛ توجه به هنر و زیبایی‌های آن در قالب انواع آن نظیر نقاشی، خطاطی، مجسمه‌سازی و غیره در محیط پیرامون زندگی روحیه امیدواری و نشاط را به ارمغان آورده و موجب ترقی ذهن و شناخت آدمی خواهد شد. از طرفی باید گفت که دادن جایگاه، ارزش و شان و منزلت به هنر و انواع آن موجب ترغیب دانش‌آموزان بدان گشته و این نیز سبب می‌شود دانش‌آموزان مهارت هنری خود را بروز داده و استعداد هنری خویش را شکوفا سازند. از سویی می‌توان ادعان داشت انسان‌ها در محیطی زیبا و تمیز و جذاب از زندگی خود لذت برده و این موجب سرزندگی و نشاط افراد در زندگی روزمره می‌گردد که لزوم توجه به زیباسازی محیط زندگی را یادآور می‌شود.

در پژوهش حاضر ساحت اقتصادی و حرفه‌ای تربیت نیز مورد عنایت بود. داده‌های حاضر برای این ساحت در سطح کتب مذکور ۱۱ مورد بوده که اهم توجهات در این ساحت معطوف به شاخص پرهیز از اسراف و تبذیر با ۶ مورد بود. در حالی که به شاخص کسب درآمد حلال صفر مورد، انتخاب آگاهانه شغل ۱ مورد، توجه به کارآفرینی و پرهیز از بطالت و بیکاری هرکدام ۲ مورد اشاره گشته است. باید توجه داشت که شاخص بسیار مهم کسب درآمد حلال به‌عنوان

مقوله‌ای بسیار مهم است که افراد باید از بدو کودکی با آن آشنا شوند. به طوری که چارچوب و محدوده درآمد حلال را بشناسند و از حرام برحذر نمایند. متریبان باید با ارزش و منزلت درآمد حلال آشنا گردند و از قباحات درآمد حرام آگاه یابند. آشنایی متریبان از تاثیراتی که مال حرام می‌تواند به صورت فردی و اجتماعی داشته باشد قادر خواهد بود تا او را در دوری از امور ناپسند که منجر به مال‌اندوزی حرام و نامشروع می‌کند آگاه ساخته و سبب آن شود تا با نهادهای سازشی این امر مهم در کودکان و نوجوانان تاثیرات مطلوبی را در زمان حال و آینده داشته باشد. همچنین باید بیان داشت که پروردگار عالم در هر شخصی توانایی و مهارتی را قرار داده است که بایستی متناسب با آن مهارت و توانایی سوق به سمت شغل مرتبط با آن در آینده تلاش نماید. به طوری که این مستلزم آن است تا افراد از بدو کودکی که در بستر مدارس قرار می‌گیرند بایستی توسط مشاوران و عوامل مرتبط با امر حاضر در سطح مدرسه مورد بررسی قرار گیرند؛ پس از آن که توانایی آنان محرز شد و معلوم شد که به چه مهارتی تجهیز بوده و در کدام حیطه می‌توانند موفق عمل نمایند؛ براین اساس پس از این امر نیز دانش‌آموزان را از این امر آگاه ساخته و آنان را برای نیل به سمت شغل و کار مرتبط با توانایی خود توجیه کرده و راهنمایی نمایند؛ تا آنان با آگاهی کامل از توانایی‌های خود دست به انتخاب شغل زنند. از طرفی همواره معصومین (ع) و بزرگان و اندیشمندان بر آن تأکید دارند که بطالت و بیکاری می‌تواند زمینه‌سازی برای انحراف و گناه و فساد باشد؛ به طوری که آدم بیکار به دلیل آن که کاری نداشته و مشغول به اموری مطلوب و مثمر به ثمر نباشد؛ مسلماً راه انحراف و سردرگمی و فساد را در پیش گرفته و در دام مشکلات و گرفتاری‌ها و مصائب ناشی از آن خواهند افتاد؛ بنابراین امر حاضر بسیار مهم بوده و باید متریبان را از بطالت و بی‌کاری برحذر کرد و با پیشنهاد اموری مطلوب و پرفایده به آنان در اوقات فراغت به رشد مطلوب آنان کمک کرد.

سوال شش در پژوهش حاضر مبنی بر «میزان توجه به ساحت علمی و فناورانه در کتب درسی هدیه‌های آسمان، فارسی و مطالعات اجتماعی پایه‌های چهارم و پنجم ابتدایی چقدر است؟» بود که به کنکاش ساحت علمی و فناورانه می‌پردازد. در پاسخ به این سوال با بررسی کتب مذکور بدان رسیدیم که سرجمع در حدود ۵ مورد بدان اشاره گشته که در میان سایر ساحت‌های شش‌گانه کم‌ترین اشاره را به خود اختصاص داده است. بر این حساب به شاخص‌هایی نظیر دوری از اغراض شخصی، احترام قائل شدن برای سایر دیدگاه‌ها، بررسی مسائل از زوایای مختلف، شفاف‌سازی و عینیت‌گرایی در امور، انعطاف‌پذیری در عقاید و شک‌گرایی معقول هیچ‌گونه توجه و اشاره‌ای در میان شاخص‌های این ساحت در کتب مورد بررسی نشده است. بر این حساب باید بیان داشت که مسلماً جامعه‌ای مطلوب بوده و پویا و رشدیافته خواهد بود که در آن به انواع نظرات گوناگون و مختلف و به انواع دیدگاه‌های افراد توجه شده و به نوعی به عقاید افراد دیگر احترام قائل شد و نظرات همدیگر را تحمل کرد؛ یقیناً پروردگار عالم با آفرینش متنوع انسان‌ها و در پی آن توانایی‌ها و مهارت‌ها و قوه تفکر و تخیلات متنوع قدرت خلقت خویش را به عرصه نمایش نهاده و انسان را بر آن وامی‌دارد که همواره به شنیدن نظرات گوناگون همدیگر و تفکر انتقادی نسبت به سخنان همدیگر در نهاد افراد جامعه نهاده شده باشد. بنابراین از این سو توجه به امر حاضر و ارتقا آن در طینت متریبان بایستی در سطح کتب درسی مورد توجه واقع شود. از طرفی نیز یک‌جانبه‌گرایی و توجه و تمرکز بر امری تنها از یک بعد آن می‌تواند آدمی را در نیل و وصول به حقیقت و آن غافل ساخته و در پی آن نیز پیامدهای نامطلوبی را به همراه داشته باشد؛ به طوری که بایستی افراد در سطح جامعه قادر باشند تا نسبت به موضوعی با نگرش همه‌جانبه به آن آشنا باشند و بدون توجه تام و کامل به موضوعی در راجع به آن قضاوت نکرده و دست به اقدامات نزنند؛ یقیناً این مستلزم آن است که متریبان را از توجه به جوانب مختلف مسائل و مشکلات و موضوعاتی که در روند حیات خویش با آن روبرو می‌گردند در اتخاذ تصمیماتی درست یاری دهیم.

سوال هفتم و هشتم مورد بررسی در پژوهش حاضر نیز به بررسی ضریب اهمیت هر کدام از مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه پرداخته که ابتدا بر حسب مؤلفه‌ها این امر انجام گردیده و سپس سعی بر آن شد که ضریب اهمیت بر حسب پایه تحصیلی نیز مورد توجه و کنکاش قرار گیرد. بررسی ضریب اهمیت بر حسب مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه بیانگر آن بود که به مؤلفه زیبایی‌شناختی و هنری با مقدار ضریب اهمیت ۰/۱۸۷ در رتبه اول، مؤلفه اعتقادی، اخلاقی و عبادی با مقدار ۰/۱۸۲ در رتبه دوم مؤلفه علمی و فناوری با مقدار ۰/۱۸۱ در رتبه سوم، مؤلفه سیاسی و اجتماعی با مقدار ضریب ۰/۱۷۶ در رتبه چهارم، مؤلفه زیستی و بدنی با مقدار ۰/۱۴۳ در رتبه پنجم و مؤلفه اقتصادی و حرفه‌ای با مقدار ۰/۱۲۸ در رتبه ششم و آخر قرار دارد. به طوری که بیش‌ترین ضریب اهمیتی با مقدار ۰/۱۸۷ مربوط به

زیبایی‌شناختی و هنری بوده، و کم‌ترین مقدار ضریب اهمیتی با مقدار ۰/۱۲۸ مربوط به مؤلفه اقتصادی و حرفه‌ای است. به طوری که امر حاضر را می‌توان همسو با پژوهش وفایی و همکاران (۱۳۹۶) دانست؛ چراکه در سطح آن پژوهش بیان شده است که کم‌ترین ضریب اهمیت مربوط به بعد اقتصادی و حرفه‌ای ساحت‌های شش‌گانه است. از سویی بررسی ضریب اهمیت بر حسب پایه‌های تحصیلی نیز بیانگر آن بود که مؤلفه‌های ساحت‌های شش‌گانه در پایه چهارم ابتدایی با ضریب اهمیت ۰/۵۰۵ در رتبه اول و پایه پنج ابتدایی با ضریب اهمیت ۰/۴۹۴ در رتبه دوم قرار دارد که ای بیانگر عدم یکسان بودن ضریب اهمیت این مؤلفه‌ها در سطح کتب مورد بررسی است.

در نهایت بایستی گفت که آنچه که محرز است آن است که به ساحت‌های شش‌گانه در سطح دروس مورد بررسی توجه مطلوب و مورد انتظاری نشده است؛ چراکه به برخی از ساحت‌ها توجه بسیار کمتری صورت گرفته و به برخی نیز توجه مورد انتظاری نشده است. از طرفی بایستی گفت که پیوستگی و انسجام میان پایه‌ها در توجه به ساحت‌های شش‌گانه صورت نگرفته است یا به عبارتی پیوستگی لازم میان ساحت‌های شش‌گانه در گذر پایه چهارم به پایه پنجم دیده نمی‌شود که نیازمند توجه و اهمیت مضاعف به امر حاضر توسط دست‌اندرکاران آموزش می‌باشد. براین‌اساس هم باید گفت که تحقیق حاضر همسو با پژوهش‌های میر و همکاران (۱۴۰۳)، قنبری‌شهواری و همکاران (۱۴۰۲) و نادری و همکاران (۱۴۰۲) می‌باشد؛ چراکه پژوهش‌های حاضر نیز بر توجه ضعیف کتب درسی مورد بررسی به ساحت‌های شش‌گانه تربیت دارد.

در انتها نیز به جهت بهبود وضع کتب مورد بررسی، از حیث توجه به موضوع ساحت‌های شش‌گانه تربیت، پیشنهاداتی بیان می‌شود:

- ۱_ پرداخت گیرا و ساده به نحوه درآمد حلال و کسب مال صحیح و آشناسازی با چهارچوب آن در قالب متن
- ۲_ ذکر پاره‌ای از پیامدهای نامطلوب خرافه‌گویی برای دین و ضربه‌ای که آن می‌تواند بر پیکره دین اصیل وارد نماید.
- ۳_ دعوت دانش‌آموزان به کسب فضائل، آشناسازی با انواع آن و پیامدهای مطلوب آن در قالب تصاویر و متون.
- ۴_ ذکر ارزش و منزلت دیدگاه‌های مختلف و نظرات گوناگون افراد جامعه و لزوم احترام به عقاید همدیگر در قالب متون و تأکید به آن با ارائه سؤالاتی با محتوای بیان پیامدهای مطلوب آن
- ۵_ آشناسازی دانش‌آموزان در قالب قصه و داستان با تسهیل حل و فصل امور زندگی که در پی سعه صدر، صبر و بردباری حاصل می‌شود.
- ۶_ تأکید به شغل، انتخاب آزادانه آن و آشناسازی دانش‌آموزان با انواع شغل با ترغیب ایشان به تحقیق در این حیطه در قالب مواردی نظیر اطلاعات جمع‌آوری کنید و فعالیت‌ها.
- ۷_ بهتر است که برای معلمان دوره‌های آشنایی با ساحت‌های شش‌گانه تربیت در قالب ضمن خدمت و کارگاه‌ها با دعوت از متخصصان حیطه تربیت و سند تحول برگزار گردد.
- ۸_ مطلوب است که پژوهش‌های مشابه با پژوهش حاضر در سطح سایر کتب درسی نیز اجرا گردد.

منابع

- پاشایی، محمدرضا (۱۴۰۱). تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی بر اساس حوزه‌های تربیت سیاسی و اجتماعی در سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. فصلنامه پژوهش انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی، ۲۲(۸): ۲۰۵-۲۲۹.
- دهقان منشادی، منصور و شاه‌رخ‌نی، مریم. (۱۴۰۰). تحلیل محتوای کتاب مطالعات اجتماعی پایه سوم ابتدایی بر اساس توجه به مهارت هوش هیجانی. پژوهش در آموزش مطالعات اجتماعی، ۳(۱)، ۴۷-۶۲.
- زارعی، عباس؛ قربانپور آرانی، حسین و باقری، سمیه. (۱۴۰۰). مقایسه میزان توجه به ساحت‌های شش‌گانه تربیت در کتاب‌های فارسی دوره ابتدایی قبل و بعد از اجرای سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. مطالعات برنامه درسی، ۱۶(۶۲)، ۱۷۹-۱۹۶.
- شورای عالی انقلاب فرهنگی (۱۳۹۰). مبانی نظری سند تحول بنیادین. تهران: شورای عالی وزارت آموزش و پرورش.
- شیروانی شیرینی، علی؛ حیدری، فاطمه و حسینی، سیده حانیه. (۱۳۹۹). تحلیل محتوای دعای کمیل بر اساس ساحت‌های شش‌گانه تربیت. پوشش در آموزش علوم انسانی، ۶(۲۱)، ۷۳-۹۰.

- فرهادی، نواز الله و گرامی طیبی، زهرا . (۱۴۰۰). تحلیل محتوای کتاب‌های فارسی متوسطه اول بر پایه ساحت‌های شش‌گانه تربیت در سند تحول بنیادین. *علوم تربیتی/از دیدگاه اسلام*، ۱۶(۹)، ۱۵۱-۱۷۷.
- قنبری شهواری، محسن؛ شمس، فاطمه؛ صالح آبادی، ناهید و اسدی، مرضیه (۱۴۰۲). تحلیل محتوای برنامه درسی هدیه های آسمان پایه پنجم دبستان از حیث میزان توجه به ساحت های ششگانه سند تحول بنیادین آموزش و پرورش، پنجمین همایش ملی پژوهش های حرفه ای در روانشناسی و مشاوره با رویکرد از نگاه معلم، <https://civilica.com/doc/۱۷۶۰۹۴۹>
- کوهستانی اوزنه، محمدرضا (۱۳۹۸). بررسی شش ساحت تربیتی در کتاب‌های درسی پایه پنجم و ششم. پایان‌نامه کارشناسی ارشد (استاد راهنما: دکتر محمود شرفی)، (استاد مشاور: دکتر حیدر اسماعیل پور)، دانشگاه پیام نور، استان فارس، مرکز فسا.
- محمدی‌پویا، فرامرز؛ صالحی، اکبر و مومیوند، فاطمه (۱۳۹۴). تحلیل محتوای نهج‌البلاغه بر اساس ساحت‌های شش‌گانه تربیتی سند تحول بنیادین آموزش و پرورش. پژوهش‌نامه نهج‌البلاغه، ۳(۱۰): ۶۳-۸۱.
- موسوی ندوشن، فاطمه‌سادات؛ نیلی، محمدرضا و نیستانی، محمد رضا. (۱۴۰۲). کاوش پدیدارشناختی بر شایستگی های پایه آموزگاران برای تحقق ساحت تربیت اعتقادی، عبادی و اخلاقی. پژوهش در مسائل تعلیم و تربیت اسلامی، ۳۱(۵۸)، ۲۷۱-۲۹۸.
- میر، غلامرضا؛ دلفان آذری، قنبر علی و بنیسی، وحید (۱۴۰۳). تحلیل محتوا درس فارسی پایه پنجم ابتدایی بر اساس ساحت‌های ششگانه تعلیم و تربیت. سلامت روان در مدرسه، ۲(۱)، ۹۶-۱۱۳.
- نادری، هیرو؛ غریبی، جلال؛ خوششلاقی، مژده و نوری، محمد (۱۴۰۲). تحلیل محتوای کتاب‌های مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی بر اساس میزان توجه به مؤلفه‌های شش حوزه تربیت، اولین کنفرانس بین‌المللی روانشناسی، علوم اجتماعی، علوم تربیتی و فلسفه، بابل، <https://civilica.com/doc/۱۶۹۹۱۶۶>.
- وفایی رضا، فضل‌الهی قمشی، سیف‌اله و طالع‌فرد احمد. (۱۳۹۶). بررسی میزان توجه به ساحت‌های شش‌گانه سند تحول بنیادین آموزش و پرورش در کتاب‌های درسی مطالعات اجتماعی دوره ابتدایی. مسائل کاربردی تعلیم و تربیت اسلامی ۲ (۲): ۱۵۴-۱۳۱.
- Aldossari, A. T. (2021). Health Education Concepts in School Biology Textbooks in the USA and Singapore. *EURASIA Journal of Mathematics*, 17(5): 1-10.
- Crawford, P. (2004). Teaching and Learning in a Globalized Context. New York: Routledge.
- Dehghan Manshadi, M. and Shahrokhinia, M. (2021). Analysis of the Third grade Elementary Social Studies Book Based on Attention to Emotional Intelligence Skills. *Quarterly journal of research in social studies education*, 3(1), 47-62. [In Persian]
- Farhadi, N. and Grami Teybi, Z. (2021). Content Analysis of First Secondary Persian textbooks based on six educational domains system in Fundamental development document. *Islamic Perspective on Educational Science*, 9(16), 151-177. [In Persian]
- Flasche, S. & Edmunds, W. J. (2021). The role of schools and school-aged children in SARS-COV-2 transmission. *The Lancet Infectious Diseases*, 21(3), 298_299. DOI: [https://doi.org/10.1016/S1473-3099\(20\)30927-0](https://doi.org/10.1016/S1473-3099(20)30927-0)
- Fowler, Charles (1989). The Art are Essential to Education. *Educational Leadership*. USA
- Ghanbari Shahvari, Mohsen and Shams, Fatemeh and Salehabadi, Nahid and Asadi, Marzieh (2013). Content analysis of the fifth grade elementary school curriculum "Gifts of the Sky" in terms of the level of attention to the six areas of the Fundamental Transformation of Education Document, Fifth National Conference on Professional Research in Psychology and Counseling with a Teacher's Perspective, <https://civilica.com/doc/1760949>. [In Persian]
- Ginsburg, G. S., et al. (2014). Moral Development and Social Responsibility: A Review of Approaches to Improving Ethical Behavior in Education. *Educational Researcher*, 43(4), 238-24.
- González-Zamar, M. D., & Abad-Segura, E. (2021). Digital design in artistic education: An overview of research in the university setting. *Education Sciences*, 11(4), 144.
- Haidt, J. (2012). The Righteous Mind: Why Good People are Divided by Politics and Religion. Pantheon Books.
- Hauseman, Jerome J (1971). *Training Of Teachers. The Encyclopedia of Education*. The Macmillan Company. The Free Press.
- Kohestani Ozaneh, Mohammad Reza (2019). A study of six educational areas in fifth and sixth grade textbooks. Master's thesis (Supervisor: Dr. Mahmoud Sharafi), (Advisor: Dr. Heydar Esmailpour), Payam Noor University, Fars Province, FASA Center. [In Persian]

- Lai, A., & Kan, K. H. (2020). Critical tourism as a pedagogy for art education abroad. *Studies in Art Education*, 61(2), 142-154.
- Le, K., and Nguyen, M. (2021). Education and political engagement, *International Journal of Educational Development*, 85, 102441.
- Leidy, Heather J & Gwin, Jess A. (2020). Growing up strong: The importance of physical mental and emotional strength during childhood and adolescence with focus on dietary factors. *Applied Physiology, Nutrition, and Metabolism*. 45(2), 1071_1080.
- Mohammadi-Poya, Faramarz; Salehi, Akbar and Momivan, Fatemeh (2015). Content analysis of Nahj al-Balagha based on the six educational areas of the document of fundamental transformation of education. *Nahj al-Balagha Research Journal*, 3(10): 63-81. [In Persian]
- Mardiana, M; Syahrir, M. & Nurmutmainnah, N. (2021). The Influence of Pancasila and Citizenship Education Teachers in Instilling Moral Ethics to Build National Character in Madrasah Aliyah Syekh Yusuf Sungguminasa, *Journal Etika Demokrasi*, 6(1), 124_137. <https://doi.org/10.26618/jed.v6i1.4685>
- mir, G; Delfan Azari, Q A & banisi, V . (2024). Analysis of the content of the fifth grade Persian lesson based on the six areas of education and training. *Mental Health in School*, 2(1), 96-113.[In Persian]
- Mosavinodushan, F., Nili, M. R., & Neyestani, M. R. (2023). A Phenomenological Exploration basic competencies of teachers to achieve the domain Islamic (ideological) and moral education. *Research in Islamic Education Issues*, 31(58), 271-298.[In Persian]
- Mosayyebi, Ahmad (2022). Content analysis of social studies books for the second grade of elementary school in terms of the level of attention paid to the components of the area of ideological, religious and moral education included in the document on the fundamental transformation of education in the Islamic Republic of Iran in the academic year 1400-1401. Master's thesis in Educational Sciences, (Supervisor: Alireza Shawakhi), Fazemeh Al-Zahra Campus, Isfahan. . [In Persian].
- Naderi, Hiro; Gharibi, Jalal; Khoshqeshlaghi, Mozhdeh and Nouri, Mohammad (1402). Content analysis of primary school social studies books based on the level of attention to the components of six areas of education, First International Conference on Psychology, Social Sciences, Educational Sciences and Philosophy, Babol, <https://civilica.com/doc/1699166>. [In Persian]
- Ontas, T; Eguz, S & Yildirim, E (2020). Reflections of political Education on primary Education Classes. *International Online Journal of Educational Sciences*, 12(2).
- Pashaei, Mohammad Reza (2022). Content Analysis of Persian Elementary School Books Based on the Areas of Political and Social Education in the Fundamental Transformation Document of Education. *Quarterly Journal of Critical Research on Humanities Texts and Programs*, 22(8): 205-229. [In Persian]
- Peterson, M. (2013). Emotional and Psychological Support in Educational Settings. *Journal of School Health*, 83(2), 98-105.
- Shiravani Shiri, A. , Heidari, F. and HOseini, S. H. (2020). Analyzing the content of Komeil prayer based on the six areas of education. *Pouyesh in Humanities Education*, 6(21), 73-90.[In Persian]
- Supreme Council of Education (2011). The theoretical foundations of the fundamental transformation document. Tehran: Supreme Council of the Ministry of Education. [In Persian]
- Vafa'i R, Fazlollahi Ghomshi S, Taleifard A. (2017). The Coverage of the Six Educational Domains of Fundamental Reform Document of Education in Primary School Social Studies Textbooks. *qaiie*. 2(2), 131-154.[In Persian]
- Wentzel, K. R. (1998). Social Relationships and Motivation in Middle School: The Role of Parents, Teachers, and Peers. *Journal of Educational Psychology*, 90(2), 202-211.
- Zare-ee,A , Ghorbanpoor, H and Bagheri,S . (2021). Attention to Educational Domains in Textbooks on Persian Language for Iranian Elementary Schools: Periods Before and After the Implementation of the Document on fundamental Reform in Education. *Iranian Journal of Curriculum Studies*, 16(62), 179-196.[In Persian]